

SIRENE, HIP-HOP I TATTOO:
DINAMIKA POPULARNE KULTURE
*Mermaids, Hip-hop, Tattoo: Dynamics of
Popular Culture*, seminar o popularnoj kulturi,
*Tropenmuseum, Koninklijk Instituut voor de
Tropen* i *Amsterdam-Maastricht Summer
University*, Amsterdam, 30. 8. - 2. 9. 2000.

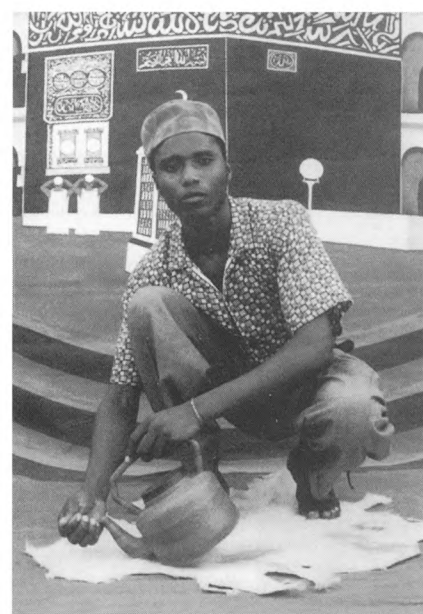
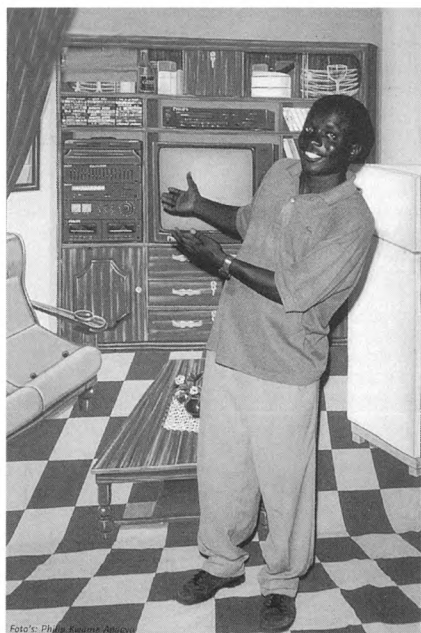
Prof. dr. Sanja Cvetnić
Filozofski fakultet
Zagreb

A *Amsterdam-Maastricht Summer University* uz suradnju s nizozemskim znanstvenim, muzejskim i kulturnim ustanovama već godinama organizira ljetne seminare posvećene različitim temama. Njihov se zajednički nazivnik teško može naći, ne potražimo li ga općenito u politici afirmacije nizozemske kulture i znanosti u širim europskim, a katkada i globalnim razmjerima, premda to nigdje nije izriječno oglašeno. Službeni jezik cjelokupnoga projekta, predavanja i diskusija je engleski, a među organizatorima nerijetki su anglofoni govornici, poput agilne Amerikanke Alane Henry ili brojnih američkih i engleskih predavača. Nekoliko je seminara, doduše, osvećeno učenju nizozemskoga jezika, ali su oni unutar skupine od sveukupno tridesetak ponuđenih manjina. Predloženi naslovi seminara, čija je duljina različita, ali ne preseže dva tjedna i većinom su sažeti u pet do sedam dana, otkrivaju kao predmete proučavanja i rasprava široki raspon od nizozemskoga slikarstva 16. i 17. stoljeća do zdravstvene politike u suzbijanju tropskih bolesti u afričkim zemljama, od vizija gradova u 21. stoljeću i futurističkih rješenja kvalitetnoga života u njima do kreativnih radionica posvećenih tijelu, pokretu i performancu, od nizozemske književnosti do kompjuterske stvarnosti. Premda se seminari održavaju u različitim prostorima, primijenjenim pojedinom seminaru, kulturno središte Ljetnoga sveučilišta ostaje palača programatskoga naziva »Felix Meritis« (Sreća zaslužnima) u amsterdamskome gradskome središtu, Kaisergracht 324. Zaslužnima i sretnima bi se mogli smatrati i stipendirani seminaristi – Ljetno sveučilište, naime, dodjeljuje zainteresiranima i taj oblik pomoći kako bi mogli slijediti odabrani seminar. Popis predloženih tema u *Amsterdam-Maastricht Summer University* svake se godine dijelom mijenja, ali uspješniji i posjećeniji se seminari ponavljaju više godina. Ovogodišnji je program započeo lipanjskom restauratorskom radionicom u kojoj su teoretski i praktično razmatrani postupci restauriranja slika na drvu, što predstavlja značajan problem očuvanja nizozemske slikarske baštine razasute po brojnim europskim, američkim, a posljednjih godina sve više i

Unutrašnjost Kraljevskog tropskog instituta u kojemu su održavana predavanja

japanskim zbirakama, a završio seminarom *Mermaids, Hip-hop, Tattoo: Dynamics of Popular Culture* (Sirene, hip-hop, tattoo: dinamika popularne kulture). Posljednji je zamišljen kao pomoć muzejskim stručnjacima, potom istraživačima, kulturnim radnicima i dizajnerima u snalaženju unutar šarolikoga fenomena popularne kulture, kako otkriva prigodni informativni listić. Muzejski su kustosi tako istaknuti stoga što je sâm seminar organiziran unutar i uz veliku pomoć *Tropenmuseuma*, Tropskoga muzeja u Amsterdamu (Linneuststraat 2) i matične mu ustanove, *Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT)*; Kraljevski tropski institut, Mauritskade 63). Osnovan 1926. godine kao Indonezijski institut, a potom i muzej, svoju kolonijalnu prošlost Muzej pokušava promijeniti drukčijim pristupom svojoj zbirci, a potom i programima poput ovogodišnjega seminara, u multikulturalnu sadašnjost, kojoj odgovara i amsterdamska zbilja. Kako je u uvodu naglasio voditelj seminara, povjesničar umjetnosti i kustos afričke zbirke u Tropskome muzeju, Paul Faber, u Amsterdamu boravi preko stotinu etničkih zajednica i bilo bi opasno ignorirati tako snažni i dinamični fenomen. Sa svojim raznorodnim zbirakama Muzej i Institut trude se ponuditi kao njihovo kulturno središte, svojevrsan dom (sve iako ostaje upitno hoće li ikada mramorni i pozlaćeni interijeri muzejske i institutske palače to moći postati). Direktorica kustoskoga

Fotografije s izložbe Snap me one! na kojoj su predstavljene radovi studijskih fotografa, uglavnom iz Zapadne Afrike, prema oslikanim scenografijama poput svetišta u Mekki, fasade i vrta kolonijalne kuće ili unutrašnjosti dnevne sobe.

Presnimak iz časopisa KIT Newsletter, rujan 2000.

odijela Tropskoga muzeja, Susan Lgene, posebnu pozornost posvećuje reakcijama publike koja razgleda stalni postav, poglavito ukoliko se radi o njihovoj vlastitoj kulturi i spremna je reagirati na primjedbe i prijedloge. S obzirom na društvene promjene koje imaju odjeka u sveukupnoj kulturi, seminar o popularnoj kulturi pokušao je progovoriti o novim problemima sabiranja i proučavanja fenomena koji se svojom prisutnošću nametnuo u globalnim razmjerima. Umjetnički predmeti »visoke umjetnosti«, recimo Rembrandtovih i Vermeerovih slika (da ostanemo u okružju nizozemske kulturne povijesti), premda im nitko ne pokušava osporiti kapitalnu kulturnu ulogu i vrijednost, ne otkrivaju više toliko neposredno razmišljanja, ukus, strahove i nade sadašnjega društva, koliko proizvodi masovne kulture i pojedine popularne ikone.

Karin Barber, profesorica afričke kulturne antropologije na Sveučilištu u Birminghamu ponudila je istraživački obrazac za stručni i znanstveni pristup temama popularne kulture. Kao prvi postupak istaknula je potrebu razmatranja proizvodnje, potom analizu proizvoda i naposljetku upoznavanje njegove publike. Razrađena, ta jednostavna podjela uključuje identifikaciju malih proizvođača, analizu uličnih proizvoda i onih nudaenih na tržnicama, sajmovima i velikim proslavama, pojave poput neprestanoga uključivanja novoga, ali i opstojanje tradicionalnih vrijednosti, improvizaciju, društveni i politički kontekst u kojima pojedini oblici popularne kulture djeluju katkada kao opozicija ili pak kao očuvanje starih vrijednosti. Unutar tih je parametara, primjerice, nastavnica antropologije sa Sveučilišta u Amsterdamu, Annelies Moors, komentirala seriju razglednica palestinske fotografkinje Maha Saca, otkrivši

u njima snažnu suvremenu političku poruku, premda su na razglednicama predstavljene palestinske žene u tradicionalnim narodnim nošnjama. Izbor palestinskih krajeva iz koje su nošnje prikazane (pogotovo onih pod izraelskom vlašću) i ponosita uljepšanost prikaza, kao i tekst na poledini: »Palestinske žene u tipičnim palestinskim nošnjama u palestinskom krajoliku«, podupire tezu o njihovoj ulozi u konstrukciji palestinske nacionalne samosvijesti. Američki znanstvenik Henry John Drewal sa Sveučilišta u Wisconsinu iznio je sažete rezultate svoga istraživanja koji će uskoro biti zaključeni izložbom i knjigom, obje posvećene kultu Mami Wata, što je iskrivljeni engleski naziv za Mother of Water, odnosno Majku vode. Božica kojoj se pridaju iznimno moćna svojstva u rješenu životnih, a posebno ljubavnih problema, štovana je u različitim afričkim zemljama, ali i među afričkim naseljenicima Latinske Amerike. Njezini vizualni prikazi u suvremenoj popularnoj kulturi predstavljaju je kao sirenu, a većina suvremenih prikaza posredno prenosi devetnaestostoljetni grafički list tiskan u Hamburgu, rješenje kojega je popularizirano zahvaljujući kasnijim naljepnicama za kolonjsku vodu, proizvedenu isključivo za afričko tržište. U latinskoameričkim zemljama kult moćne sirene-božice Mami Wata spojio se s katoličkom sveticom Martom u novi kult Santa Martha la Dominadora (ili la Negra), gospodarica, obilježje u kojemu odjekuje magična snaga poganske božice Mami Wata, znatno više nego brižne biblijske Marte. Latinska Amerika proizvela je obilje svetačkih, herojskih, ali i legendarnih razbojničkih likova u svojoj fascinantnoj kreativnoj snazi upravo popularne kulture. Kustos latinoameričke zbirke u Tropskome muzeju, antropolog Frans Fontaine upoznao je

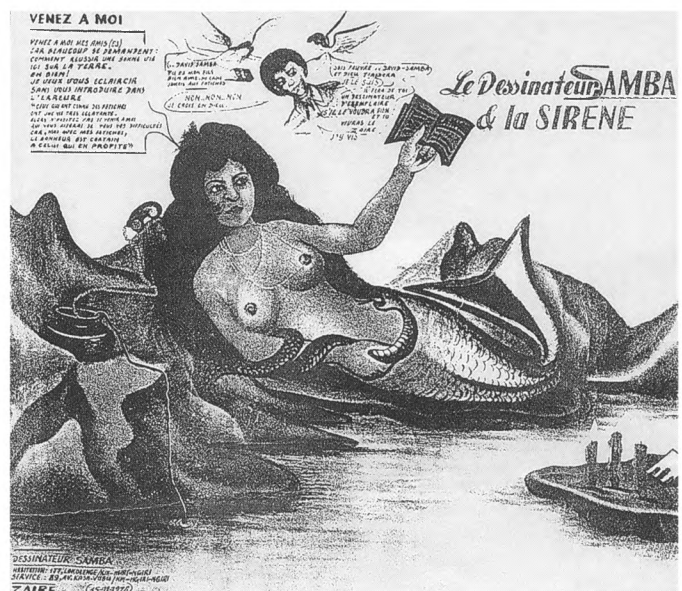
seminariste, među ostalima, s omiljenim likovima meksičke Lucha Libre, borilačkoga kazališta poput wrestliga, ali s potpuno maskiranim likovima, od legendarnoga El Santa, luchadora koji je pokopan sa svojom maskom, tako da ni smrt nije razotkrila njegov privatni identitet do Superbarria (dobroga susjeda i branitelja beskućnika) i suprotstavljenoga mu lika, negativca Tonya Kućevlasnika. Kroz njihovu popularnost moguće je pratiti i socijalne probleme meksičkoga društva. Kazališne maske, lutke i edukacija stanovništva o problemu AIDS-a u Ghani kroz njih bila je tema izlaganja Elisabeth den Otter, kustosice etnomuzikološkoga odjela u Tropskome muzeju i institutu, a povijest Zaira kroz slikarski ciklus naivnoga umjetnika Tshibumbe problematski je predstavio Johannes Fabian, profesor kulturne antropologije Sveučilišta u Amsterdamu. Iz raskošne riznice imaginarija popularne afričke kulture Haike Behrend, profesorica antropologije na Afričkim studijima Sveučilišta u Kölnu, odabrala je fotografske kolaže i montaže, popularne u uličnim fotografskim radionicama Kenije i Ugande. Sa skromnom tehnologijom, ali nadopunjeni izuzetnom kreativnošću, proizvodi uličnih fotografa ne zadovoljavaju samo svoju publiku, nego upravo stvaralačkom komponentom plijene razmaženi europski ukus. Nije moguće ne primijetiti kako je taj isti ukus dijelom razmažen kolonijalnim bogatstvom koje je Africi pak u zahvalu i u naslijeđe – među ostalim – ostavilo petnaestak tekućih krvavih sukoba, ratova, koji udruženi sa sušom, glađu i bolestima ubijaju milijune ljudi u kolijevki (kako nas to suvremena genetika obavješćuje) prvih Europljana.

No, nastavimo sa seminarom. Wolfgang Bender, istraživač u Institutu za etnologiju i afričke studije Sveučilišta Johannes Gutenberg u Mainzu, posvetio svoj istraživački interes popularnoj slikarskoj produkciji u malim radionicama s druge strane Afričkoga kontinenta, u Sierra Leoneu. Tematski suženi na motive lavova, božice Mami Wata, potom na željene predmete tehnoloških izuma (poglavito mobitele) i na portrete pokojnika po fotografijama, sierraleonski slikari na oslikanim reklamnim panoima razvijaju panoramu ugostiteljskih, frizerskih i drugih usluga svojih turističkih središta. Posljednji predavači seminara, glazbeni kritičari i pisci, Stan Rijven i Kodwo Eshun, upoznali su seminariste s dva različita fenomena. Stan Rijven razložio je povijest i razvoj »highlife« gitarističke tradicije u novijoj afričkoj glazbenoj povijesti, poglavito u Ghani, a Kodwo Eshun suvremeno je obradio teoretske i sociološke probleme hip-hop glazbe u njezinoj kratkoj povijesti protekloga desetljeća, naglašavajući ponajviše njezin vitalitet i pomoć u stvaranju identiteta novijih naraštaja afroameričke zajednice u Sjedinjenim Državama.

Dnevni program nadopunjen je večernjim javnim predavanjima o temama poput popularnih japanskih stripova »manga« ili filmskim vrstama bombayske kinematografske mašinerije. Posjet i vodstvo kustosa u Tattoo Muzeju Henka

Schiffmachera u Amsterdamu pružio je uvid u posebnu tradiciju popularne kulture lučkoga grada. Osim toga, gradska uprava Amsterdama ponudila je besplatne ulaznice za kazališne, glazbene i filmske predstave i izložbe tijekom trajanja seminara, kako seminaristi ne bi u potpunosti zaboravili nizozemsku tradiciju »visoke umjetnosti« i utopili se u zavodljivim istraživanjima *bruincafé* i drugih popularnih zabava.

Nakon odslušanih predavanja u kojima je živi svijet, ovom prilikom ponajviše popularne afričke kulture, zablistao kao iznimna istraživačka, muzeološka, glazbena i izložbena tema, bilo je teško oduprijeti se sjećanju na razdoblja u kojemu su – kao posljedica nesvrstane ideologije i politike – skupine afričkih studenata u blagdanske dane godinama besciljno lutale Zagrebom ili se skupljali u sumornome okružju svoga kluba u Studentskome centru, uz nepovjerljive poglede posjetitelja obližnjega kina, kazališta *&td* ili disko-kluba, a da gotovo niti jedan tračak njihove kulture nije bio prisutan kao dio gradskoga života, ili se to događalo tako rijetko da je već izbrisano iz sjećanja, a svakako nije ušlo u trajniju domaću kulturnu povijest. Takva domaćinska gesta poslužila bi ne samo tome da se oni osjećaju bolje u svojoj privremenoj sredini, nego bi pridonijela i edukaciji samih domaćina. Budući da posljednja opaska ulazi u omraženu skupinu »ideja-koje-uvijek-prekasno-padaju-na-pamet« i dijelom zaboravlja kontekst, ispraviti ćemo je konstruktivnim prijedlogom – adresa na kojoj se mogu zatražiti informacije o programima Ljetnoga sveučilišta za 2001. godinu je: *The Amsterdam-Maastricht Summer University*, P.O. BOX 53066, 1007 RB Amsterdam, e-mail adresa je office@msu.edu, a web stranica www.amsu.edu.

Božica-sirena Mami Wata na slici zairskoga umjetnika Sambe iz 1978. Tropski muzej (1980.). Ikonografija božice Mami Wata bila je tema seminarskoga predavanja Henry John Drewalla, profesora povijesti umjetnosti i afroameričkog studija sa sveučilišta u Wisconsinu, koji priprema izložbu i knjigu o njezinu kultu u Africi i Latinskoj Americi.

Summary

Mermaids, Hip-hop, Tattoo: Dynamics of Popular Culture

The Amsterdam-Maastricht Summer University, in collaboration with different Dutch (and other) institutions and individuals, organizes each year different English speaking courses and seminars on topics that vary from restoration, health politics, urbanism, language and literature, computer science, performance art and ... popular culture, which was the subject of the seminar Mermaids, Hip-hop, Tattoo: Dynamic of Popular Culture, held at The Tropical Museum and The Royal Tropical Institute from 30 August till 2 September 2000. During the intensive four days course, fifteen lectures were presented to the participants, united to guided tours in various collection of The Tropical Museum and The Tattoo Museum, film-projection from India, Japan, Ghana, Kenya or Mexico, discussions on different aspects of African, Latin American, Asian and North American popular culture. The importance of popular culture was well explained in the programme brochure: 'It would be dangerous to ignore such a powerful and dynamic phenomenon that blends ideas, content, and motives from all sides of society in many places of the world.' In addition to the possibility to exchange opinions on the research problems, especially those of approach, presentation and understanding of popular culture, participants could abandon themselves to its seductive creativity and powerful vitality, qualities which easily spell spectators and listeners globally, regardless of their former cultural experience. In conclusion, after the reference to the situation in Zagreb, the address of The Amsterdam-Maastricht Summer University is offered to those who are interested in its courses next year.

CD-ROM "VLADIMIR GUTEŠA - PRVI FOTOGRAF MUZEJA GRADA ZAGREBA"

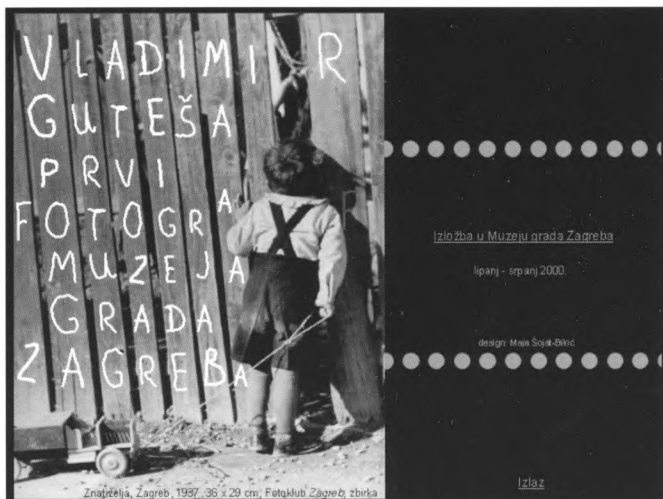
mr. Maja Šojat-Bikić
Muzej grada Zagreba
Zagreb

U povodu monografske izložbe "Vladimir Guteša – prvi fotograf Muzeja grada Zagreba", posvećene utemeljitelju stalne foto-službe MGZ-a, priredena je i kompjutorska prezentacija radova ovoga zaljubljenika u fotografiju, koja je dostupna i na CD-ROM-u. CD-ROM je u cijelosti oblikovan i izveden u Muzeju grada Zagreba i donosi ujedno i katalog izložbe čiju je koncepciju osmislio i tekst napisao Zdenko Kuzmić, muzejski savjetnik u MGZ-u. Ovo je prvi CD-ROM koji obrađuje dio bogate fototeke Muzeja grada Zagreba, koja ima više od 20.000 fotografija i 17.000 negativa. Planiramo i daljnje prezentacije fundusa fototeke, tematske i monografske. Na ovaj način činimo barem jedan mali dio fundusa dostupnim posjetiteljima i zainteresiranim korisnicima.

Prednosti ovakvog načina prezentacije su očigledne:

- izvedba u kući
- niska cijena
- reproducibilnost prema potrebi
- iskoristivost materijala u daljnje svrhe (skenirane i obrađene fotografije ostaju trajno pohranjene u muzejskoj bazi podataka)
- obogaćivanje muzejske ponude
- komunikacija s posjetiteljima i korisnicima muzejske fototeke
- mogućnost razmjene.

Prilikom oblikovanja prezentacije nastojimo zadovoljiti kriterije kvalitete, od kojih nam se najvažnijima čine:

Početak priče o Vladimiru Guteši
© Muzej grada Zagreba